COMUNA OLARI

Denumiri:

Olari - *Ofazekasvarsánd***,** *Újfazekasvarsánd, Újvarsánd, -Ó Fazekas- Vársand*

Sintea Mică- *Kisszintye, Szintye, Zyneke*

Potrivit legendei, denumirea comunei Olari provine de la meșteșugarii care prelucrau odinioară, in partea de nord-vest a hotarului satului, un întins strat de argilă.

Repere geografice:

Comuna Olari este situată pe drumul judeţean 79, la 34 km NE de oraşul Arad, învecinându-se la nord cu satul Cintei,la sud cu oraşul Sîntana şi cu satul Caporal Alexa în partea estică. Comuna Olari este formată din satele **Olari** (reședința) și **Sintea Mică**. Comuna Olari are o suprafaţă arabilă de 2330 ha, 354 ha păşune, 79 ha fâneţe.

Istoric

Săpăturile arheologice efectuate pe raza comunei atestă prin descoperirea unor obiecte de diferite forme existenţa acestei localităţi. În Olari au fost descoperite artefacte aparțiând *culturii Otomani,* din *bronzul timpuriu.*S-au descoperit o urnă funerară datată din secolul II-III d.H., aparținând dacilor liberi, vase din lut, opaiţe, ceramică şi matriţe din lut, toate acestea atestând ocupaţia principală a locuitorilor-olăritul.

Prima atestare documentară a satului **Olari**: 1550, aparținând domeniului Jász și Lukács, în comitatul Zarand; Sintea Mică în 1467.

Satul Olari era alcătuit din 37 familii de iobagi în 1567 și 28 familii în 1579. În 1605, localitatea Olari era integrată domeniului Petneházy.

Comuna Olari a fost locuita din vechime de populaţie românească. Numele locuitorilor, aflate în diferite acte şi conscripţii începând cu secolul al XVIII-lea confirmă aceasta. Înâlnim în 1746 nume ca: Bozgan, Bătrîn, Dehelean, Toma, Rotar, Hurin, Orădan şi Sprintar etc. existente şi astăzi. Prin anul 1745 familia nobilului Bibics cumpără de la prinţul de Modena, care avea un latifundiu imens, comuna Olari și alte sate comitatul Arad.

În anul 1792 au fost colonizați aici unguri aduşi din Bekescsaba, Oroszhaza şi din Dunăsitul de peste Dunăre, formându-se astfel **Olari Noi,** în imediata apropiere a vechii localități. Încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, prin colonizarea masivă, elementul maghiar din comuna Olari a depăşit ca număr populaţia românească băştinaşă. Politica de desznaţionalizare a românilor întreprinsă de Austro-Ungaria în sec. XIX şi începutul sec. XX s-a făcut mai puernic simţită aici decât în comunele vecine cu o populatie românească majoritară.

În 1821, satul Olari aparținea domeniului nobilului Gyulai. În 1846, în Olari s-a produs o răzvrătire țărănească, cauzată de reîmpărțirea hotarelor și păgubirea țăranilor. Țaranii români și maghiari din Olari au ocupat cu forța pământulrile grofului, împotriva lor fiind trimisă armata care a potolit răscoala. În vara anului 1848, țăranii români din Olari se împotrivesc recrutării lor în gărzile revoluționare maghiare.

Unificarea celor două sate – Olari Vechi și Olari Noi- s-a realizat în perioada interbelică.

Între anii 1956-1958 se reface din temelie şoseaua comunală pe o distanţă de 5 km. În anul 1961 se încheie electrificarea comunei iar în 1964 pavarea trotuarelor cu plăci de beton în întreaga comună. În anul 1962 se dă în folosinţă dispensarul comunal de servit de un medic şi de două moaşe. Tot în acest an se dă în folosinţă şi grădiniţa de copii. În 1963 se dă în folosinţă noul sediu al miliţiei, iar în 1964 noul magazin universal.

Sintea Mică

În anul 1477, satul Sintea Mică aparținea domeniilor feudale Nadaby și Dóczy. În 1535, Sintea Mică era în proprietatea familiei nobiliare Erdöhegyi iar în 1560 era stăpânită de nobilii Kátay și Kisserjényi. În anii 1561 și 1564, Sintea Mică apare în documentele de epocă ca fiind un sat distrus, în contextul atacurilor turcești în comitatul Zarandului. În anul 1567, localitatea avea doar 2 familii pentru ca în 1579 satul să fie populat de 24 familii de țărani. Se află sub administrație otomană în a doua jumătate a veacului al XVI-lea și în veacul al XVII-lea. În veacul al XVIII-lea, Sintea Mică este sub administrație habsburgică. În anul 1732, ducele de Modena stăpânea satul. La inceput a fost situat la 2 km față de vatra actuală, adică pe digul Crișului Alb; mutarea lui a fost cauzată de desele inundații ale Crișului.

Monumente istorice

Biserica Ortodoxă din Olari, construită în 1852.

Biserica Luterană Olari ridicată la sfârșitul veacul al XVIII-lea**.**

Biserica Reformată Olari, edificată la finele secolului al XVIII-lea**.**

Evoluție demografică

Olari: 1714-20 familii; 1720- 34 familii; 1746- 110 familii; 1771-1786- 173 familii; 1851- 3 708 locuitori;

Olari Vechi: 1828 - 168 familii; 1857- 1 012 locuitori; 1869- 1 049 suflete; 1880 – 801 persoane; 1890- 814 locuitori; 1900 – 995 suflete; 1910 – 990 persoane; 1922- 1 008 locuitori.

Olari Noi: 1828- 144 familii; 1857- 1 033 locuitori; 1869 – 1 220 suflete; 1880- 993 persoane; 1890 – 1 145 locuitori; 1900 – 1 165 suflete; 1910 – 1 242 persoane; 1922 – 1 175 locuitori.

Sintea Mică: 1715-1720- 14 familii*;* 1746-33 familii*;* 1747- 39 familii; 1771- 103 familii; 1828-154 familii; 1851 – 999 locuitori; 1857-891 suflete; 1869- 931 persoane; 1880-816 locuitori; 1900-810 suflete; 1910- 899 locuitori; 1922- 908 persoane.

Populația întregii comune Olari: 1930- 2952 locuitori; 1956- 2789 persoane; 1966-2607 suflete; 1977- 2430 locuitori; 1992 – 2011 persoane.

La recensământul populaţiei din 2002, **populaţia comunei Olari** era de 1942 locuitori, dintre care 1013 erau etnici români, 645 etnici maghiari, 156 etnici romi, 21 etnici ucraineni, 5 etnici germani, un etnic turc şi 101 etnici slovaci. Ca populaţie comuna Olari numără în 2015, 1900 locuitori: 900 români, 980 maghiari şi alte naţionalităţi. În prezent, în localitatea Sintea Mică, repartizarea populației dupa etnii se prezintă astfel: români – 250 suflete, în 100 de familii; slovaci – 100 suflete, în 30 de familii. Din punct de vedere religios, credincioșii sunt împărțiți astfel: ortodocși – români – 250 suflete; romano-catolici slovaci – 100 suflete; penticostali – 15 suflete.

Biserica

Biserica ortodoxă ”Sfinții arhangheli” din Olari

Data înfiinţării parohiei ortodoxe române din comuna Olari- Ó Fazekas- Vársand nu se cunoaşte precis din actele oficiale. Cele mai vechi date din care se cunoaşte existenţa parohiei coboară la anii 1735 dată imprimată pe un antimis de pe vremea episcopului ortodox Vichentie Ioanovici. In conscripția lui Sinesie Jivanovici de la mijlocul veacului al XVIII-lea, este menționată o veche biserică de lemn cu hramul "Naşterea Maicii Domnului". În anul 1768 enoriasii solicita autoritatilor autorizatie pentru construirea unei biserici. Nu se cunoaște

răspunsul autorităților la cererea credincioșilor din Olari. La 1755, parohia număra 70 de case, iar preoții slujitori de atunci erau Mihail Popovici, ajutat de diaconul Gavril Popovici.

De la 1785 încoace, ne vorbesc despre existenţa parohiei ortodoxe române aici, matricolele botezaţilor, cununaţiilor şi răposaţilor precum şi existenţa preoţilor de oficiu parohial semnaţi în aceste documente şi acte ale arhivei parohiale. De la data sus menţionată se cunoaşte şi numele preoţilor deservanţi la altarul acestei Biserici parohiale precum urmează: Popa Florea 1746/românii din câmpia Aradului pr. Gheorghe Ciuhandu; Popovici Toader de la 1785-1814; Popovici Simion de la 1797-1839; Petrilă Petru capelan de la 1806-1827; Bătân Lazăr capelan şi paroh 1826-1849; Zăslo Dimitrie capelan şi paroh de la 1851-1861; Bogdan Petru de la 1866-1873; Papp Luca Pavel de la 1871-1874; Popovici Ioan de la 1875-1918; Petrişor Ioan de la 1919-1924; Mihoc Nicolae de la 1925-1938; Boldor Petru de la 1939-1941; Laza Gheorghe de la 1941-1942; Marcovici Ieronim de la 1942-1950; Rusu Traian de la 1951-1957; Lipovan Gheorghe de la 1958-1978; Pop Vasile din 1978-1987; Crainic Ioan 1987 -1996; Dragoş Călin Eugen din 1997- prezent. Acte oficiale - afară de matricolele care s-au predat primăriei locale la timpul său- nu există decât de la anul 1868 încoace în arhiva parohiei.

Edificiul Bisericii, pe vremea dinainte de 1850, a fost aşezat pe strada principală a comunei pe locurile locuitorilor Jula Florea zis Titirincu şi a lui Petru Tursan. Astăzi locuiesc aici Jula Dimitrie şi Petrişor Petru. Date mai amănunţite nu se cunosc despre această biserică. Între anii 1850-1852 se zideşte o nouă biserică din cărămidă şi acoperită cu şindrilă, pe locul actualei biserici, deci în mijlocul comunei româneşti, biserică care s-a sfinţit în 8 noiembrie 1852 cu hramul sărbătorii „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril". După terminarea celei noi în 1852, biserica de lemn este demolată iar lemnul a fost vândut la licitație încasându-se 100 florini. În 1926 se ridică cu mult sacrificiu modesta casă parohială cu suma de 180 000 lei.

Biserica ortodoxă Sintea Mică

În scrisoarea lui Teodor Popovici – protopopul Chisineului este menționată biserica ortodoxă din din Sintea (6 dec. 1816), amintind ca preot pe Teodor Cioba. La această dată exista și o biserică de piatră, cu ferestre mici și foarte joase. Această biserică a existat până în anul 1907, când a fost dărâmată, iar pe lemnul crucii ei s-a găsit încrustat anul în care a fost zidită, dovedindu-se astfel existența ei de peste un secol. În anul 1907 s-a zidit actuala biserică, cu ajutorul credincioșilor, de către arhitectul Niga Ioan din Arad, pentru suma de 13 000 zloți. Construcția bisericii a început în ziua de 11 iunie 1907. A durat până la 1 septembrie 1908, fiind sfințită – provizoriu- de parohul E. Popovici. În toamna anului 2004, o furtună a avariat în proporție mare turla și acoperișul bisericii. Începând cu acea perioadă au început lucrări cu aspect general. S-a schimbat complet acoperișul, s-a refăcut structura de lemn și piatră a turnului. În vara anului 2006 s-a facut zugrăveala exterioară a bisericii, în același an s-a introdus încălzirea centrală în biserică, pavaj, geamuri noi, prin contribuția credincioșilor. Dintre preoții care s-au perindat pe la această parohie, amintim pe: Cioba Teodor, Micula Ilie, Burdan Ioan, Popovici Emil, Nicolae Pisau, Măргea Pavel, Gomboș Florea, Drăgan Petru, Bara Adrian și Ilica Ciprian (prezent).

Biserica luterană Olari este frecventată de credincioși maghiari, având ca pastor pe Erdelyi Zoltan.

Biserica reformată (calvină) Olari este formtă din credincioși maghiari.

Biserica penticostală Sintea Mică s-a format în timpul regimului comunist, având câteva zeci de credincioși, precum și formații muzicale ca fanfară și cor.

Învățământul

Școala românească din Olari s-a înființat în anul 1791**.** În anul școlar 1823/1824, la Olari frecventau cursurile 10 elevi. Şcoala confesională a funcţionat până în perioada interbelică în clădirea de la numărul 496, existentă şi astăzi, servind ca brutărie comunală. Din materialele găsite în arhica parohiei ortodoxe, s-a putut întocmi liste învățătorilor care au

funcţionat în comuna româneasscă Fazekas Varsand, începînd din anul 1808: Paul Ilie -1808, Popoviciu Pavel -1816, Paul Nica -1820, Micoroiu Dimitrie- 1829, Teodorean Pascu (1846-1850), Heredea Petru (1851-1854), Olariu Vasilie (1854-1859), Teodoreanu Dimitrie (1860-1872), Draga Gheorghe (1886-1894), Munteanu Petru (1894-începutul secolului XX). În 1948-1949 se zideşte un cămin cultural în partea maghiară a comunei cu o sală mare şi un vestiar. Tot în 1949 se zideşte o şcoală nouă în Olari, cu 4 săli de clasă

Școala românească din Sintea Mică s-a înființat în anul 1789. În anul școlar 1823/1824, 12 elevi învățau la școala românească din localitate.

Economie

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în Olari, câțiva gospodari înstăriți dispunea de mari cirezi de vite, turme de oi, porci, zeci de iugăre de pământ însămânțate și slugi anagajate. În perioada interbelică, țăranii din Olari au cultivat tutun. Meșteșugul olăritului a avut o tradiție îndelungată în Olari, care coboară până în Evul Mediu.

Economia comunei este predominat agrară, axată pe cultura cerealelor, a plantelor tehnice și a legumelor. Actualmente, comuna Olari are o suprafaţă arabilă de 2330 ha, 354 ha păşune, 79 ha fâneţe.

Tradiții și obiceiuri, folclor

Ansamblul folcloric ”Spicul” din Olari păstrrează tradițiile și folclorul local, participând la diverse concursuri.

Obiective turistice: bisericile ortodoxă, luterană și reformată din Olari, precum și *pescăria* din Sintea Mică. Punerea în valoare a izvoarelor termale, de pe rza comunei, izvoare cu proprietăți curative, ar putea face comuna Olari atractivă din punct de vedere turistic.

Așezări dispărute în hotarul comunei Olari

SIRHALOM – în 1913 avea 91 de locuitori;

ULMET – în 1798 menționată ca predium;

VASTELEK – în 1722 avea 3 sesii părăsite; în 1732 satul făcea parte din domeniul ducelui de Modena.

Bibliografie

Arhiva Națională Ungară, A.G. 3688, Dl 18042
Bodea, Cornelia, *Moise Nicoară, 1734-1861*, Arad, 1943.
Ghinea, Dan, *Enciclopedia geografică a României*, Editura Enciclopedică, București, 2000.
Kozma, Pal, *Zárand vármegye földdrajzi statisztikai és történeti leirása*, Kolozsvár, 1848.
****Monumenta rusticorum in Hungaria Rebellium Anno MDXIV*, Budapest, 1979.

dr. Sorin Bulboacă